

Aan de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Onderwerp: internetconsultatie wetsvoorstel kwaliteitsbevordering uitvoering verkiezingsproces

24 januari 2023

Geachte minister,

Als projectleider verkiezingen in een gemeente volg ik de ontwikkelingen op het gebied van de Kieswet met buitengewone belangstelling. Met meer dan 20 jaar ervaring als lid en voorzitter van stembureaus in verschillende gemeenten meen ik een bijdrage vanuit de praktijk te kunnen leveren.

Het concentreren van bevoegdheden rondom de verkiezingen en het kiesrecht bij de Kiesraad komt logisch voor. In het kader van het versterken van de onafhankelijke positie van de Kiesraad en het toewerken naar een verkiezingsautoriteit is dit een logische stap. Het plaatst het organiseren van de verkiezingen op grotere afstand van politieke bemoeienis en kan daarmee een waarborg zijn voor onafhankelijkheid. In een democratische rechtsstaat is dat een wenselijke ontwikkeling.

De Kiesraad zelf krijgt hierdoor een belangrijkere rol en waar de minister minder direct betrokken is, vraagt dat om nog grotere transparantie vanuit de Kiesraad zelf. Het zou getuigen van sensitiviteit als het wetsvoorstel ingaat op de kansen die hier liggen, maar ook op de risico's als daarvan geen gebruik gemaakt wordt. Voorkomen moet worden dat de Kiesraad straks vanwege de "twee petten" zelf onder vuur komt te liggen. Openbaarheid kan een sleutel zijn om dat vorm te geven. Gedacht kan worden aan het actief openbaar maken van agenda's en (geanonimiseerde) verslagen van vergaderingen van de Kiesraad. Het valt te overwegen om in de Memorie van Toelichting aan deze risico's aandacht te besteden alsmede aan de relatie tot de Wet open overheid.

Hieronder volgen artikelsgewijs opmerkingen en vragen.

Artikel A 9

Hierin wordt bepaald dat de Kiesraad personen kan aanwijzen die namens hem de Kiesraad bijstaan bij het uitvoeren van de ondersteunende taken en het geven van de procesaanwijzing. In de ontwerp Memorie van Toelichting staat vooral een opsomming welke personen daarvoor *niet* in aanmerking komen. Daarmee blijft in het midden welke personen dan wel beoogd zijn. Het moeten mensen zijn met voldoende kennis en vaardigheden op het terrein van het verkiezingsproces. Het zou behulpzaam zijn als uit de toelichting duidelijk wordt aan hoeveel mensen de minister daarbij ongeveer denkt en waar zij denkt dat de Kiesraad die kan vinden.

Verkiezingen worden door heel Nederland gehouden. De Kiesraad is in Den Haag gevestigd. Een efficiënte inzet van dergelijke personen, althans op de dag van de verkiezingen, lijkt te vragen om mensen die verspreid over het hele land wonen. Dat vergt een groot netwerk vanuit de Kiesraad.

Meer duiding van op welke schaal dit toezicht door de Kiesraad plaatsvindt is gewenst. Hoeveel stembureaus wil de Kiesraad kunnen bezoeken op een dag van de verkiezingen?

Ook het waarborgen van uniformiteit in de werkwijze van deze aangewezen personen vraagt aandacht. Hoe denkt de minister dat de Kiesraad dat gaat bewerkstelligen? Een nadere toelichting in de Memorie van Toelichting is gewenst.

Artikel A 12

Het geven van procesaanwijzingen ziet op de (voorzitter van de) stembureaus. Uit de beschrijving komt een beeld naar voren dat dit vrij eenvoudig kan verlopen. De hectiek op de dag van stemming kan echter nogal uiteenlopen. Bedacht moet worden dat in veel gemeenten vrijwel uitsluitend vrijwilligers het stembureau bemensen. Die mensen doen dat soms al jaren, maar het is geen dagelijkse bezigheid. Dat maakt dat er geen routine in de handelingen zit, met name niet bij overgangen van werkzaamheden (zoals van het toelate tot de stemming tot het overgaan tot het tellen) en tijdens onderlinge aflossingen.

Er zijn tijden dat het heel rustig is op het stembureau. Dan is er tijd om rustig te overleggen met vertegenwoordigers van de Kiesraad en bepaalde zaken door te spreken. Er zijn echter ook momenten dat het heel druk is. Veelal is dat zo rond het avondeten. Tussen 17.00 en 18.30 uur is het topdrukte. Er staan kiezers (soms lang) te wachten om hun stem uit te brengen. Het vraagt veel concentratie van de stembureauleden om alles vlot en correct te laten verlopen. Als op zo'n moment iemand namens de Kiesraad komt vertellen dat het anders moet, is het niet denkbeeldig dat dit stress gaat opleveren bij de stembureauleden en juist op dat moment zal leiden tot fouten in het proces.

Hoe ziet de minister dat in de praktijk voor zich? Moet het stembureau zijn werkzaamheden tijdelijk onderbreken? En hoe verhoudt zich dat tot de situatie waarin de voorzitter moet oordelen dat artikel J 38 Kieswet aan de orde is? Moet hij de zitting schorsen? Of kan hij de vertegenwoordiger van de Kiesraad meedelen dat hij nu even geen tijd heeft, gelet op de orde die hij moet handhaven op grond van artikel J 37 Kieswet? Immers: tijdelijke onderbreking van de werkzaamheden zal leiden tot langer wachtende mensen die mogelijk gaan morren en zich met het gesprek tussen vertegenwoordiger van de Kiesraad en het stembureau gaan bemoeien.

Het zal vast niet de bedoeling zijn dat de interventie vanuit de vertegenwoordiger van de Kiesraad ertoe leidt dat de voorzitter de hulp van de burgemeester moet invoeren om de orde te handhaven.

Een toelichting die meer ingaat op de feitelijke gang van zaken en blijk geeft van en ingaat op de dynamiek op een stembureau, de bezetting en het niet routinematige karakter door vrijwilligers zou op zijn plaats zijn. Ook de gedachte rolneming van de voorzitter zou daarbij meer belicht kunnen worden.

Over de periode waarin de procesaanwijzing gegeven kan worden staat in de memorie van toelichting dat dit kan tot aan de vaststelling van de uitslag. Daarna zal het stembureau echter nog steeds werkzaamheden verrichten, zoals het inpakken en verzegelen van de biljetten, stempassen en dergelijke en het transport naar het gemeentehuis. Voor zover die werkzaamheden plaatsvinden na het vaststellen van de uitslag, bestaat de mogelijkheid tot het geven van een procesaanwijzing blijkens deze toelichting dus niet. Onduidelijk is waarom voor die precieze begrenzing is gekozen.

Circulaires

In de Memorie van Toelichting staat dat de minister nog steeds circulaire kan opstellen met daarin uitleg over de wet- en regelgeving omtrent de verkiezingen. Dit lijkt hinken op twee gedachten. Het zou logischer zijn als de Kiesraad ook die taak op zich neemt. Dat voorkomt mogelijke tegenstrijdige uitleggen. Overigens is de vraag wat de juridische waarde is van de uitleg van de minister. Wat is de wettelijke grondslag van een circulaire c.q. wat is de juridische status daarvan? Zijn het vrijblijvende toelichtingen, kan een gemeente er (gemotiveerd) vanaf wijken omdat het zelf een andere lezing van de wet heeft die mogelijk beter aansluit op de (plaatselijke) situatie. Meer duiding van de juridische status van de circulaire is gewenst.

Artikel A 15

De toelichting op dit artikel doet vermoeden dat het slechts om het verleggen van bestaande informatiestromen gaat. Het betreft evenwel een **nieuwe verplichting** voor verschillende organen die niet in de huidige wet staat. De toelichting zou dat beter moeten verwoorden. De Kiesraad zou veel meer informatie kunnen gaan opvragen dan waar de minister nu vanuit gaat. Dit pleit voor monitoring en een evaluatie na een aantal verkiezingen, waarbij de huidige situatie als uitgangspunt wordt genomen voor de hoeveelheid inlichtingen die gemeenten nu (moeten) verstrekken aan de minister. Met name met het oog op eventuele financiële compensatie van gemeenten. De verantwoordingsdrift van de rijksoverheid is fors en dit artikel roept weer extra bureaucratie op.

Ook is niet duidelijk welke informatie de organen uit eigen beweging zouden moeten verstrekken. De informatie die de Kiesraad *nodig* heeft zal niet voor alle betrokken organen direct voor zich spreken. Verheldering op dit punt is gewenst.

Met vriendelijke groet,

